

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **529**

G. Gunnink

Werken aan eenheid I

MEDITATIEF **533**

J. Glas

Jona de sigaar

WANDELEN MET GOD **534**

W.H. Rose

De Eerste De Beste

ACHTERGRONDEN **535**

d.L.Th. De Bruijne

Kind en kerkdienst:
een begin van
liturgische bezinning

SCHRIFTSTUDIE **539**

P.H.R. van Houwelingen

Verzoening in Hebreeën

KERKGESCHIEDENIS **542**

G. Harinck

Schilders aantekeningen
van het Amersfoorts
congres

en verder...

Uit de kerken
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G.Gunnink

WERKEN AAN EENHEID 1

Stel je deze situatie voor. De kerkelijke gemeente waar je bij hoort heeft een goed contact met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk (NGK). Er is veel herkenning en hoop op wederzijdse éerken-ning. Maar helemaal vrienden ben je als gemeenten nog niet. Voor de echt bevriende gemeenten moet je in je kerkverband zijn, het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland (GK). Maar hoe moeten de lokale samensprekingen verder gevoerd worden, nu er landelijk geen sprake is van toenadering tof de NGK, maar van verwijdering?

Plaatselijk - landelijk

Het is speciaal met het oog op deze en dergelijke problemen, dat deputaten Kerkelijke Eenheid (DKE) een handige brochure het licht lieten zien: 'Werken aan eenheid'. Kerkelijke eenheid is een onderwerp dat hoog op de agenda van de kerkenraden mag staan. Kerken hebben daarin hun eigen vrijheid en verantwoordelijkheid. Maar die vrijheid in de zoektocht naar kerkelijke eenheid heeft landelijk wel tot

een onoverzichtelijke situatie geleid. Het beeld van de kerkelijke contacten in gemeente A ziet er in gemeente B anders uit. In gemeente C is weer een andere samensprekingssituatie gegroeid. En om het allemaal nog ingewikkelder te maken: de contacten, die gemeente A, B en C er op M houden sporen niet altijd met de landelijke samensprekingen.

Met het oog op die verwarde situatie hebben DKE de belangrijkste landelijke besluiten, rapporten en

nota's die van belang **zijn** voor plaatselijke **samensprekingen** gebundeld. We vinden in het boekje de besluiten, die de GK namen ten aanzien van de NGK, maar **ook** ten aanzien van de **Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK)**. De brochure begint met de regels en **handreikingen** die de laatste synode opstelde om de plaatselijke **samensprekingen** te **stroomlijnen**. Verplichte lectuur dus **voor alle kerkenraden, kerkenraadscommissies en gemeenten** die zich inzetten **voor plaatselijke samensprekingen!** Bij plaatselijke ontmoetingen **komen nog regelmatig** onderwerpen als de 'toeëigening van het heil', 'de kerk' en 'het gezag en de hantering van de belijdenisgeschriften' aan de orde. Dan is het niet nodig

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Eumpazeepost). Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. porto).
Oe Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.
 Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

over deze **gevoelige** onderwerpen plaatselijk het wiel opnieuw uit te vinden. In de brochure van DKE vind je **over** deze thema's waardevolle uiteenzettingen.

CGK - GK: toenadering zonder duidelijkheid

Hoe zat het ook alweer met de landelijke **samensprekingen**?

De banden tussen CGK en GK werden aangehaald. De houding van de synode van de CGK (Zierikzee 1995) en van de GK (Berkel en Rodenrijs 19%) kun je van beide kanten hartelijk noemen. Dat kwam voor een belangrijk deel omdat twee van de hierboven genoemde nota's ('Toeëigening van het heil', 'Omtrent de Kerk') veel **wederzijdse** herkenning op hadden geleverd. Méér dan was verwacht. Je hoorde hier en daar al over 'een **doorbraak**' fluisteren!

De CG-synode gaf te **kennen** 'dat het verheugend is dat op een aantal punten **opmerkelijke** vorderingen zijn gemaakt'. Deze was ook van mening, 'dat de verschillen minder erg zijn, dan in het **verleden** werd gesteld'. De synode van Berkel en Rodenrijs gaf als antwoord: 'we willen uiting geven aan eenzelfde vreugde over het verloop van de **samensprekingen**'. Blijheid aan beide kanten!

Maar ondertussen zijn er wederzijds ook vragen gebleven. De vraag blijft open, w stelde CG-synode, 'of datgene wat op het **niveau** van deputaten is bereikt, ondanks positieve **ontwikkelingen** in prediking en gemeentebeschouwing, in de GK ook voluit functioneert'. Met **andere woorden**: jullie **vrijge**maakten kunnen in nota's van alles en nog wat schrijven, maar werkt het nu ook echt zo bij jullie in de praktijk? Daarover wilden de **CGK** graag verder praten. Aan de andere kant bleek er van GK-zijde behoefte te bestaan aan doorpraten o.a. **over** de omgang met het Schriftgezag, **kerkverbandelijk** samenleven en vormen van interkerkelijksaamenwerking. Ja, dat 'kerkverban-

delijk samenleven' roept wel bepaalde **vragen** op.

Denk aan het verschijnsel van de gesloten kansel: ds. A. mag niet op de preekstoel in gemeente B. En aan open **gemeentegrenzen**: gemeentelieden die samen in woonplaats A wonen gaan niet samen naar dezelfde kerk maar kiezen die CG-gemeente, die hen het beste ligt. Gesloten kansels en geperfoeerde **gemeentegrenzen** wijzen beide op verschillen in ligging die intern binnen de CGK als nogal onoverkomelijk worden ervaren. In de **brief** van de GK-synode proef je **een** bepaald ongeduld in de **woorden**: 'Broeders, wij willen geen **termijn** stellen voor het bereiken van kerkelijke eenheid. Maar onze bede is **dat** in de komende samensprekingen op **deputatenniveau** duidelijk wordt dat **beide** kerken zich gedrongen weten om tot die eenheid te komen; temeer **naarmate** wij de dag van de **terugkomst** van Jezus Christus zien **naderen**'. Toenadering dus **tussen** de CGK en de GK. Maar **toch ook** weer nieuwe praatstof.

NGK en GK: duidelijkheid zonder toenadering

Van toenadering tussen NGK en GK kan niet gesproken worden. Wel van **toegenomen** duidelijkheid. We hebben het nog steeds over de **landelijke** ontwikkelingen. Het **ver**kennende **contact** met de NGK is na zes **ontmoetingen** van afgevaardigden van beide kerken in de verkennende fase blijven steken. CGK - GK waren blij. Maar in de richting van de **NGK** klonk uit Berkel en Rodenrijs een ander geluid. De synode besloot **met droefheid** en grote teleurstelling dat er geen perspectief **is** om op dit moment aan deputaten de opdracht **te geven** over te gaan **samensprekingen** met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Waarom?

De NGK hebben duidelijk gemaakt, dat ze **voor een andere** koers blijven kiezen **dan** de GK. **Binnen**

de NGK bestaat veel liefde voor de **gereformeerde** belijdenis. Maar er is ruimte om van de belijdenis af te **wijken** zolang het **fundament**, Jezus Christus, niet **in geding** is. 'Bij **ons** zal een **dienaar** van Christus niet gauw geschorst worden als hij op enig punt afwijkt van de belijdenis, wanneer de kerken de overtuiging hebben, of dat deze afwijking een aantasting is van het ene fundament, **namelijk** Jezus Christus, of dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament verhindert', zo schreef de **NGK-commissie**. Een illustratie van deze wat tweeslachtige houding tegenover de gereformeerde belijdenis binnen de NGK is het feit, dat er wel **een ondertekeningsformulier** is vastgesteld **en dringend aan** de kerken aanbevolen, maar niet als bindend aanvaard. En dat ook de kerkorde van de NGK **uitdrukkelijk** ruimte schept voor onderlinge vrijblijvendheid. Het gesprek tussen NGK - GK over de ruimte, de tolerantie in de kerk heeft in ieder **geval** een duidelijke **gezamenlijke** conclusie opgeleverd. Ik citeer: 'Van de **zijde** van de afgevaardigden van de NGK blijkt het **gevoelen** te bestaan dat bij de Gereformeerde Kerken niet de **ruimte** bestaat, die zij toch **willen** handhaven. Een ruimte die echter volgens de afgevaardigden van de GK tot een al te grote tolerantie leidt. Veel perspectieven lijken er op dit punt niet **meer** te zijn. Dit wordt wederzijds met teleurstellingen verdriet geconstateerd. Er blijkt op dit moment geen consensus in te zitten'. Verdriet aan beide **kanten**. Zou er tijdens de Landelijke Vergadering van de NGK te Doornik (7 maart j.l. begonnen) nog wat aan dat verdriet gedaan **kunnen** worden? Laten we erom bidden! En **kunnen** de GK nog wat aan dat verdriet doen? Laten **we** erover nadenken!

De claim van het kerkverband

En wat is nu de kern van de brochure 'Werken **aan eenheid**'?
Vrij vertaald: de synode zegt: ge-

meente A, kerk B en **samenwerkingscommissie** C, als u de hand uitsteekt naar andere kerken in uw woonplaats moet u niet vergeten de gemeenten waarmee u landelijk in één **kerkverband** samenleeft stevig vast te **houden**. Daarom moet bij wezenlijke plaatselijke **beleidsbeslissingen** de classis, geadviseerd door afgevaardigden van de particuliere synode, haar goedkeuring geven (**regel** 7). En **daarom** draagt plaatselijke samenwerking **een** voorlopig en beperkt karakter, **wanneer** landelijk nog **geen** erkenning plaatsvond. Erkenning als ware kerk is **plaatselijk** dan wel **mogelijk**, onder bepaalde voorwaarden. Maar nadere invulling daarvan via **kanselruil** of avondmaalsviering wordt afgewezen (**regel** 8 - 10). Met **nadruk** wijst een rapport er op, dat je in het Nieuwe Testament bij het **woordje** 'kerk' niet alleen aan de plaatselijke gemeente, maar **ook** aan de universele kerk moet denken. Gewezen wordt op Matt. 14 : 18, Ef. 1 : 22, 23, Kol. 1 : 18. Hier tekent zich naar mijn gevoel een **zekere** accentverschuiving af in het spreken over de kerk. Jarenlang werd in de GK de **nadruk** gelegd op de betekenis van de plaatselijke kerk, We **hebben** het vaak tegen elkaar gezegd: de kerk is primair de plaatselijke gemeente. Dit uitgangspunt wordt in de brochure van DKE herhaald. Maar het geheel wekt de **indruk**, dat nu een **allesbeslissende** waarde gehecht wordt aan de **samenwerkingsroute**, zoals die landelijk gevolgd wordt. Dat er voor de landelijke situatie aandacht gevraagd wordt is op zichzelf goed te begrijpen. Het uiteindelijke ideaal kan toch alleen maar zijn, dat er **landelijke** eenwording ontstaat? Toch moeten we er **voor** oppassen, dat landelijke afspraken, regels en **handreikingen** plaatselijk een **demotiverend effect** krijgen. Dat vanuit de synode en vanuit DKE aandacht gegeven wordt aan de grote betekenis van het **kerkverband**: akkoord. Zeker nu de 'pluriformiteit' binnen de GK toeneemt

kan ik me het signaal dat de synode gaf levendig **voorstellen**. Laten de GK niet **uitéengroeien**, **nota bene** als gevolg van het zoeken naar eenheid.

Maar dan moet er landelijk wel sprake zijn van een helder en **veelbelovend** perspectief. En 'de gemeente' blijft primair de plaatselijke kerk.

Het zal plaatselijke kerken weinig moeite kosten **terwille** van het **kerkverband** een tijdlang plaatselijk terughoudend en voorzichtig te zijn, wanneer er in landelijk opzicht sprake mag zijn van goede verwachtingen. Maar: wanneer het nu eens zo is dat er landelijk voorlopig geen eenwording te verwachten is? De synode **vraagt** aan de lokale gemeenten bij het zoeken naar eenheid niet te ver voor de landelijke muziek uit te lopen. **Maar** de **vraag voor** die plaatselijke kerken is dan wel: hoeveel muziek zit er in het zoeken naar landelijke eenheid?

Realisme

Kerkelijke eenheid is **sen zaak** van gebed. We mogen daarbij **ook** bidden om een wonder. Maar wanneer we werken **aan** eenheid kunnen we niet zonder een gezonde dosis **werkelijkheidszin**. Bidden en werken moet op een realistische manier gebeuren.

Als je naar de GK **kijkt** valt te vermoeden dat we steeds **meer** energie zullen moeten steken in het nadenken over wat het is vandaag gereformeerde kerken te zijn. Je **kunt** wel de zaak van de 'vrouw in het ambt' aan de orde stellen in **samenprekingen** met andere kerken, maar met hoeveel **gezag** kun je dat doen, wanneer je zelf hierover in discussie bent? Wat de NGK/GK verhouding betreft: de heldere wederzijdse positiebepaling die **plaats** heeft gehad dwingt tot de verdrietige conclusie, dat kerkelijke hereniging er niet in zit, tenzij er landelijk bij de NGK **een** koersverandering plaatsvindt.

En de **toenadering** tot de CGK dan? **Kun** je van een **doorbraak** spreken?

De blijheid over de geconstateerde **herkenningen** over het verdwijnen van obstakels is diep en oprecht. Tegelijk is er **reden** voor 'concrete nuchterheid **anno** nu' (ik haal die uitdrukking uit de brochure van **DKE**).

Zo **maakt de CGK-synode te Zierikzee** niet alleen **een** bepaalde opening in **de** richting van de GK. Deze synode maakte **ook** melding van een enquête die gehouden is. **Een** enquête die liet **zien**, dat in de **CGK** de verhouding tot de GK heel verschillend wordt beoordeeld. En dat in CG-kring zelfs van een **te-gengestelde** waardering van die relatie gesproken moet worden! Anders gezegd:

een deel van de **CGK** moet weinig of niets moeten hebben van de landelijke **toenadering** tot de GK. **Ook binnen de CGK** bestaat dus het probleem: hoe verhoudt zich de **eenwording** landelijk-plaatselijk? Je kunt hier niet alleen aan de 'Be-waar het pand'-richting binnen de CGK denken, maar ook aan die CG-kerken die veel meer heil zien in contacten met de **NGK** dan met de GK. Zo ligt het nu eenmaal. En landelijk gezien mag het dan zo zijn, dat **CGK** en GK het beter met elkaar kunnen vinden, **plaatselijk** zijn hartelijke verhoudingen tussen CGK/NGK veruit het meest talrijk. Niet minder dan 46 CG-gemeenten **kennen kanselruil** met een NG-gemeente, terwijl er 34 zogenaamde **samenwerkingsgemeenten** CGK/NGK bestaan.

Willen we echt?

Al met al **geloof** ik daarom **niet** in een doorbraak. Tenminste wanneer **we** een doorbraak bedoelen in het **kader van eenwording**. Nadat in het Zeeuwse Goes christelijken vrij-gemaakt-gereformeerden kansel en avondmaalstafel voor elkaar opstelden zei de **christelijke** gereformeerde **voorzitter van de ambtsdragersonferentie** D. Koole, dat landelijke eenwording een volstrekte **illusie** is. Ik ben **bang** dat ik hem daarin moet bijvallen. Het is in het

bedrijfsleven een onmogelijkheid dat twee ondernemingen die echt willen fuseren niet binnen korte tijd een eenheid vormen. En het is nissen een man **en** een vrouw die echt - willen trouwen een onmogelijkheid, dat een huwelijk jaar in jaar uit wordt uitgesteld omdat er **voor**-afgaande aan de **bruiloftsdag** nog allerlei details besproken moeten worden. Het telkens weer verschijnen van 'gesprekspunten' geeft aan, dat wij duidelijker moeten worden tegenover **elkaar** over wat we echt willen: toenadering of vereniging? Steeds weer nieuwe gespreksthe-ma's leggen we op tafel, we blijven tot nu toe om elkaar heendraaien. **Dat** wijst erop dat we in de huidige situatie wel veel om elkaar geven maar niet echt van **plan** zijn om te trouwen.

Anderzijds: plaatselijk is er tussen NGK/GK hier en daar **sprake van** vergaande **herkenning**. **Kun** je daar landelijk gezien aan voorbijgaan? Zijn we **reëel** bezig wanneer **we** landelijk alle kaarten op eenwording met de CGK zetten?

Volgende keer hierover verder.

Beroepen te Broek op Langedijk: kandidaat **F.G.** Aan het Rot te Kampen; te Zwolle-Berkum: **R.J. Vreugdenhil** te Langeslag.

Beroepbaar¹

F.G. Aan het Rot, Wortmanstraat 348,8265 AN Kampen, **telefoon** 038-3322973.

R. Prins, De Hoge Esch 33,7783 CA Gramsbergen, **telefoon** 0524-562850.

J.R. Douma, Witbol 7,8265 ES Kampen, **telefoon** 038-3330887

¹ Nieuwe opgaven en wijzigingen: **B. Prins**, tel. 038-3331335

Losmaking

Heerenveen - De classis Drachten heeft ingestemd met de **losmaking** van ds. **C. van Breemen** van de kerk van Heerenveen.

Tevens heeft de classis hem be-roepbaar gesteld voor een jaar (ver-beterd bericht).

3e Landelijke Gespreksdag voor Ongewenst Kinderloze Echtparen

18 april 1998 te Zwolle.

De Werkgroep **Ongewild** Ouderloze Echtparen organiseert op zaterdag 18 april de derde landelijke **ontmoetingsdag**. Na beide voor-gaande dagen is gebleken, dat het ongedwongen kunnen pralen met 'lotgenoten' bevrijdend kan **wer-**ken.

De ontmoeting vindt plaats in het **Greijdanus College, Campus 5** te Zwolle. Deelnemen kan door over-making van f 32,50 per persoon **naar Postgironummer** 695982 t.n.v. **H. Pilon** te Capelle a/d IJssel o.v.v. **KILO 98**.

Nadere **informatie** is verkrijgbaar bij **M. en E. Dees** te Zeist, **telefoon** 030-6953539.

M meditatief

(Jona 1:17 en 2:10)

Waarachtigheid

Wat we vandaag nodig hebben is niet waarheid, maar waarachtigheid. **Het** doet er minder toe wat er gezegd wordt. Het gaat meer om de wijze waarop iets gezegd wordt. En vooral om de persoon die de boodschap doorgeeft. Men wil in de kerk niet alleen een preek horen, maar ook zien wie je bent.

Dat die twee niet te scheiden zijn, wisten we allemaal al wel. En we hielden er ook rekening mee, dachten we tenminste. Het Woord moet immers eerst bezit hebben genomen van de predikant voordat hij er wat over kan zeggen, enz.

Maar vandaag kan het niet meer zonder.

Het Woord van de HERE

In de uitdrukking 'het Woord van de HERE kwam tot' (Jona 1:1) ligt opgedoten dat een profeet precies zal zeggen wat de HERE wil.

Nu weten wij hoeveel moeite de persoon van Jona had om dat Woord van de HERE naar het bestemde adres te brengen. Dat paste niet bij zijn beeld van de politieke verhoudingen. Nineve was een vijandige stad.

Dus vlucht hij in tegenovergestelde richting. De persoon van de profeet staat zo het Woord van de HERE in de weg.

Roofzuchtig

Nu begrijpen we wat die vis voor Jona betekende. Wat we in hoofd-

stuk 1 en 2 lezen betekent niet: Jona wordt in de golven gegooid, maar God stuurt – wat een opluchting! – een onderwatertaxi die Jona veilig weer op het droge aflevert.

Het ligt anders. Jona wil onder zijn opdracht uitkomen. Daarom kiest hij voor de vlucht. De HERE verhindert zijn vlucht, maar hij komt niet tot berouw. Hij blijft koppig weigeren. Vluchten is dus geen oplossing, daarom wil Jona nu sterfen. Als hij maar niet de bringer is van die boodschap voor Nineve. Werp me maar in zee, zegt Jona. God stuwt dan geen onderwatertaxi, maar een roofzuchtige vis. En Jona sterft niet zoals hij zelf graag wilde, maar de HERE houdt hem drie verschrikkelijke dagen en nachten in leven. Dus ook deze opzet rukt niet. In die periode wordt de profeet zo voor zijn Opdrachtgever geplaatst dat hij niet meer weet waar hij het zoeken moet. Jona is de sigaar.

Flarden

Toen zei Jona zijn catechismus op. Een mens in m'n diepe crisis weet zelf geen woorden meer naar boven te halen. Flarden van liederen dringen zich vanzelf aan hem op. Je zal God toch zo tegenkomen. Als nictig mens in het diepe geworpen. Toen hij dat beseftte, kreeg hij een herkansing. Toen pas sprak God tot de vis en bleek die achteraf inderdaad een redmiddel te zijn.

Geplaatst voor

Ik heb wel wat lectuur en ik draai er wel een preek uit. Of ik maak er

wel een inleiding van. Of een verhaal voor de jeugd. Of voor de kinderclub. Of voor asielzoekers, uit de omgeving van het huidige Nina-wa bijvoorbeeld.

Mis. Voordat ik voor wie dan ook wordt geplaatst om een boodschap door te geven, wordt ik geplaatst voor de levende God.

Als ik daarna nog wat te zeggen heb, okay.

Wandelen met God

Met de woorden 'onze Vader' leert Jezus dat een christen bij elk gebed opnieuw mag beseffen dat het de liefde en de genade van God is dat hem vrije toegang geeft tot God. De woorden 'in de hemel' richten de blik op de residentie van God, die zijn Vader is: een christen hoeft zich niet te laten intimideren door de machten en krachten in, buiten, en boven hem, want de God met wie hij spreekt wanneer hij bidt, is groter. Bidden is mogelijk, en het heeft wel degelijk zin.

Waar beginnen?

Nu leert Jezus de christen waar te beginnen. Scherp stellen, je vragen aan God in perspectief brengen, dat doe je door te beginnen met ... 'uw naam worde geheiligd'. Het is je realiseren dat **God** niet zomaar de eerste de beste is, Hij is in de volle zin van het woord een bijzonder iemand, **er** is niemand zoals Hij. **God** is volstrekt uniek, en in die zin **De** Eerste De Beste, en met dat besef begint het gebed. De bede 'uw naam worde geheiligd' wordt een oefening in aanbidding. Je laat Gods grootheid tot je doordringen, zijn wijsheid, zijn macht, zijn heiligheid, zijn liefde. Je raakt onder de indruk, en je zoekt naar woorden om die diepe verwondering tot uitdrukking te brengen.

Door je te laten beginnen met de bede 'uw naam worde geheiligd', wijst Jezus aan wat je diepste nood is: dat je **weer** in harmonie komt met de bestemming die God vanaf het begin in de mens heeft gelegd: God de eer geven die Hem toekomt, omdat Hij God is. Hoe groter van waarde iemand is, des te groter het voorrecht, de eer, en het genoegen, wanneer die persoon jou een plek geeft in zijn hart, en in zijn plannen.

Verwondering en aanbidding

Zo'n houding van verwondering resulterend in aanbidding van God

sprekt niet vanzelf voor iemand die leeft aan het eind van de twintigste eeuw. Ik ken weinig mensen die geen moeite hebben met het bewaren van die houding. Het was ook een probleem in de tijd van Jezus, en het blijft een probleem: zolang een mens het goede dat God hem geeft, of het kwade dat iemand er voor in de plaats zet, tot voorwerp van aanbidding maakt. Het probleem is niet dat we niet meer weten wat aanbidding is. Je hoeft maar iets te zien of te lezen van de manier waarop fans hun idolen kunnen aanbidden, en je bent voorgoed van die gedachte genezen. Het probleem is dat we niet meer weten wie al onze aanbidding waard is. Dat wil Jezus ons leren in de bede 'uw naam worde geheiligd', zodat we het nooit meer vergelen: alleen God is onweerstaanbaar aanbiddelijk.

Liefhebben of gebruiken

Hoe weet ik, dat ik **God** werkelijk liefheb, of dat ik eigenlijk hem gebruik? De meeste gebeden die wij bidden, zijn een noodkreet, een schreeuw om hulp. Daar is niets mis mee. In zulke gebeden brengt een christen tot uitdrukking dat hij beseft dat hij helemaal afhankelijk is van God, en dat hij zonder de genade van God en de kracht van Gods Geest niet verder komt. Daarmee bewijst hij God eer: hij doet een beroep op God omdat hij grote

verwachtingen heeft van wat God in deze situatie kan doen. Een christen weet dat hij aanvaard is niet op grond van zijn eigen goede prestaties maar op grond van wat Jezus in zijn plaats gedaan heeft. Omdat hij weet dat de liefde die God voor hem koestert vast verankerd is in Jezus, schikt hij er niet meer voor terug in zijn eigen hart te kijken om te peilen wat hem werkelijk beweegt wanneer hij om hulp schreeuwt, en concrete dingen aan God vraagt: is hij meer geïnteresseerd in wat God kan geven, of in wie God is.

Dit zijn huijveringwekkende vragen, maar iedere christen die zichzelf een beetje kent, weet dat dit geen uit de lucht gegrepen vragen zijn. Als hij meer geïnteresseerd is in wat God kan geven, dan ligt het gevaar op de loer (en misschien is dat wel te voorzichtig uitgedrukt) dat God uiteindelijk voor hem niet het hoogste goed is, maar dat hij God wil gebruiken voor het realiseren van iets anders dat voor hem het hoogste goed is. Als God zelf voor hem het hoogste goed is, dan is er sprake van dat hij God liefheeft.

De proef op de som

De bede 'uw wil geschiedde' wordt straks de proef op de som. God is bereid ons 'met Christus alle dingen' te geven (Rom 8:32), en hij is er ook toe in staat. Toch kent iedere christen een of meer perioden of wendingen in zijn leven, waarop hij iets aan God vroeg en het niet ontving. Neem ik dat? Gaat dat van harte? Dat kan een verschrikkelijk gevecht zijn. Jezus leert zijn volgelingen te bidden 'uw naam worde geheiligd' en vervolgens 'uw wil geschiedde'. Dat kan in zo'n gevecht het verschil betekenen tussen er onder door gaan en meer dan overwinnaar zijn.

KIND EN KERKDIENTST: EEN BEGIN VAN LITURGISCHE BEZINNING

A.L.Th. de Bruijne

Achtergronden

Op zaterdag 14 maart sprak ik op een studiedag van het GVI over het thema 'kind en kerkdienst'. Via de pers is daarover al heel veel en anderszins naar buiten gekomen, waarop zelfs ook al weer gereageerd wordt. Dat is riskant, want een persverslag kan nooit volledig genoeg zijn om mee in gesprek te gaan. Daarom publiceert ik hieronder het verhaal zoals ik dat hield op de genoemde studiedag. Eigenlijk was ik van plan het om te werken tot artikelen. Nu ik merk hoe vreemd de beeldvorming rond dit verhaal aan het worden is, laat ik het liever staan zoals het uitgesproken is. In een volgend artikel breng ik dan nog wat meer stof naar voren.

Ervaring

Waarom sta ik hier?

Heb ik ervaring met het onderwerp 'kind en kerkdienst'? In Rotterdam-Centrum had je haast geen kinderen. Heb ik een gave om kinderen te betrekken bij de dienst? Ik moet er valse schaamte voor overwinnen. Trok ik de aandacht door mijn visie op het thema? Niet dat ik weet. "Maar wat sta je daar dan, man!? Kom zitten, laat een ander optreden!" Doe ik, maar eerst even het volgende.

Het thema 'kind en kerkdienst' hoort binnen de theologie bij het vak liturgiek. Daarover weet ik iets. Ik heb ervaring met liturgisch vernieuwen. En ik ga niet een aantal liturgie-colleges. Ook over 'kind en kerkdienst'.

En ik kijk er van twee kanten naar. Sinds een half jaar ben ik vaker kerkganger dan voorganger. Als dominee kun je er nog zo'n mooie

theorie over hebben, als kerkganger raak je die onschuld kwijt. Ik zie onze oudste van 14 sceptisch onderuit zitten, en de tweede van 12 met z'n vingers spelen. De derde van 10 kijkt steeds op mijn horloge. De vierde van 7 zucht bij het gebed: is dit de preek? Hoe gaat dat als die koppige vijfde van drie straks mee moet? Voor de zesde van één heb ik hoop...

Kindertelefoon

Maar wat moet er anders? Wat is precies het probleem? Belden onze kinderen massaal de kindertelefoon met klachten over de kerkdienst? Heb ik een onderzoek gemist dat een verband aantoonde tussen kerkverlating onder jongeren en gebrek aan aandacht in de kerk als kind? Is het niet ons probleem als volwassenen? Ik zie m'n kinderen tijdens de dienst en ik vind dat er iets ontbreekt. Laten we daarom eerst even

als volwassenen in de spiegel kijken. Je kind voelt feilloos aan & jij die kerkdienst niets voor kinderen vindt, ai zeg je het nooit. Het voelt het ook als jij ondanks alles met verwachting naar de dienst gaat, en blij, eerbiedig, met —wijding meedoet. Al komt het in de dienst te kort, dan blijft de sfeer eromheen toch positief.

Er bestaat onderzoek naar manieren van ouderschap vandaag. Twee daarvan geven te denken.

Je kunt als ouder op jezelf gericht zijn. Het kind moet zich aanpassen aan jou. Dan wuif je het probleem kind en kerkdienst zomaar weg. Of je blaast het juist op. Je projecteert jouw moeite met kerk, kerkdienst, of je kindertijd op je kinderen. Via het kind bezig met jezelf.

Je kunt je als ouders ook afzetten tegen klassiek opvoeden. In een 'luister-naar-je-kind' stijl zet je het kind op de troon. Je bent onzeker: doe ik het wel goed voor m'n kind. Ook zo wordt de wens geboren dat de kerk zich aanpast aan je kinderen. En het ergert je als iemand zegt: een kind mag in de dienst best merken dat het nog moet groeien naar mondig geloof.

Praat ik het probleem nu weg? Nee, we gaan erover nadenken vanuit de bijbel. Maar nadenken vanuit de bijbel vraagt om zelfkennis en zelfkritiek. Anders laat je die bijbel zomaar zeggen wat je toch al dacht.

De synodalen achterna?

Waarom hebben vrijgemaakten en andere orthodoxen in onze tijd aandacht voor dit thema? Dat heeft te maken met een proces van verandering waarin we ons bevinden. Andere kerken beleefden dat proces al eerder. In de jaren '50 en '60 bij-

voorbeeld zie je bij de gereformeerde & kerken (synodaal) dezelfde vragen en vaak dezelfde antwoorden. De overeenkomsten zijn frappant. Over bijbel en belijdenis, andere kerken en christenen, liturgie, meer gezangen, opwekkingsliederen, informelere kerkstructuren, missionair gemeente-zijn. Toen speelde ook het thema 'kind en kerkdienst' en ontstonden kindernevenactiviteiten. In 1958 bedacht ds. Visser de term 'kindernevendienst'. Brom ik nu knorrig: zo is het bij de synodalen ook begonnen? Nee, ik bedoel juist: deze vragen houdt je niet blijvend buiten de deur. Ze komen toch. Ze hebben te maken met de moderne cultuur, waarin we allemaal delen. Je moet & serieus nemen en niet afdoen met vroeger. Alleen, doe niet alsof wij er voor het eerst over nadenken. Zelfs de synodalen waren laat. Al in 1795 begon de hervormde kerk diensten voor kinderen. Het is wel aardig om te weten waar dat was: in Haarlem. De geschiedenis herhaalt zich! Laten we niet te eigenwijs zijn om te leren van anderen die ons voor waren. Maar ook niet zo onnozel dat we ook alle fouten van die anderen weer overdoen. Zelf kwamen ze op punten terug.

Liturgische correctie

Ook bij 'kind en kerkdienst'. Al in 1981 schafte een kerk, 11 jaren ervaring & kindernevendienst weer af. Er volgden w meer. Men kreeg namelijk een betere visie op liturgie. Kindernevenactiviteiten ~~a~~ staan altijd ~~d~~ de preek de kerkdienst domineert. En gesproken woord overheerst. Die preek was daarbij vaak lerend, verstandelijk, betogend. Voor kinderen te lang en te abstract. Dan lijkt de enige oplossing: kinderen apart, zeker onder de preek. Later zag men liturgie breder. Een kerkdienst is meer dan preken. En dat 'meer' is even belangrijk. Het gaat niet alleen om 'leren'. Wij 'vieren' ook Gods ontmoeting met ons. Bij vieren horen gesproken woorden, maar ook sym-

bolen, gebaren, sfeer. En gesproken woorden zelf moeten soms betogend zijn, maar ook beeldend, verhalend, emotioneel. Zulke communicatie kunnen kinderen ook meemaken. Als & liturgie is, horen kinderen erbij. De energie die je steekt in aparte nevenactiviteiten, kun je beter steken in deze liturgische verrijking van de gewone dienst. Belangrijke handboeken in Amerika en Duitsland pleiten daarvoor.

heid van kinderen in de gewone kerkdienst en niet apart. Met nog een reden. Onze moderne cultuur kent doorgaande specialisatie en versnippering. Elke doelgroep z'n eigen compartimentje, verzorgd door eigen specialisten. Aparte concentratie op kinderen heeft ook daarmee te maken. Vandaag groeit uit reactie verlangen naar nieuwe harmonie. In de versnipperde medische zorg bijvoorbeeld raakten we de ene complete mens kwijt. Zo zegt de liturg Hans Blankensteijn: laat juist in de kerkdienst uitkomen dat het leven toch één is. Daar ontmoet een veelkleurig volk haar ene God. Maak in die ene liturgie ruimte voor verschillende mensen en groepen, ook voor kinderen. Dat is in de huidige cultuur opbouwender dan ze apart verzorgen in hun eigen compartimentje.

We hebben de kans om het gelijk goed te doen. Laten we niet dom de geschiedenis herhalen, maar eerst de liturgie vernieuwen en dan pas definitieve beslissingen nemen over de plaats van kinderen daarbinnen.

Bijbels duidelijk?

Maar is dit wel een liturgisch punt? Zeggen kernthema's in de bijbel niet hoe het moet? Beslist de menswetenschap niet? Bijvoorbeeld Gods verbond. Ook voor kinderen. Dus, zegt de één, moeten ze er niet 10 jaar voor speken en bonen bij zitten. Laat de kinderen tot mij komen en verindert ze niet! Apart aandacht voor hen. Nee, zegt de ander, ze horen erbij via hun ouders. Kinderen zijn geen

zelfstandige partij in dat verbond. Of de aard van de gemeente: eenheid in verscheidenheid. Ruimte dus, zegt de één, voor kinderen als aparte doelgroep. Doet Paulus ook: Kinderen, gehoorzaam je ouders. Nee, zegt de ander, eenheid voorop: aandacht voor een doelgroep is uitzondering. Paulus doet dat maar twee keer. En zijn brieven zijn verder voor kinderen niet te volgen. Maar ze werden wel in de kerkdienst voorgelezen. En de kinderen zaten daar bij. Of de taak van de ouders. Zij moeten in het gezin hun kinderen vormen, zegt de één, niet de kerk. U zult het uw kinderen inprenten. Maar, zegt de ander, ouderlingen moeten ook op de kleintjes letten: weid mijn lammeren, hoort Petrus van Jezus. De gemeente als geheel is ook een gezin. Neem losse bijbelteksten. Joël roept mannen, vrouwen en kinderen bij elkaar voor een boetedag, zegt de één. Ja, zegt de ander, maar bij Nehemia wordt de wet voorgelezen aan mannen, vrouwen en hen die het konden begrijpen. Geen jonge kinderen. Als het volk samenkomt voor God moeten alle ~~W~~ -ties er zijn, zegt de een. Nou, zegt de ander: veel kinderen gingen anders pas vanaf hun 12e mee naar de feesten in Jeruzalem! En wij stoppen de allerkleinsten ook in de crèche! Al dit soort redeneringen zijn afgeleid van de bijbel, ze staan er niet in. En iedereen vindt dat de kinderen erbij horen en aandacht verdienen. Maar de vraag is waar en hoe. Dat kun je niet massief met de bijbel beslissen.

Menswetenschap?

Ook niet met de menswetenschappen. God gaf ons niet alleen de bijbel, maar ook de werkelijkheid, onze eigen tijd, wetenschappelijk onderzoek. Zo maakt Hij ons ook wijs. Daarom mag en moet je in kerk en kerkdienst vandaag rekenen met de eigen aard van kinderen. Zelfs al zou de bijbel dat niet doen.

Onze tijd is nu eenmaal anders dan die van de bijbel. En de positie van kinderen in de samenleving is heel anders dan **enkele** eeuwen **terug**. Maar 'hoe' kan ook de menswetenschap niet beslissen. Wetenschap geeft altijd een model van de werkelijkheid. Je kunt er meer kanten mee uit. Didactisch pleit er veel voor aparte bijeenkomsten met kinderen. Maar godsdienstsocialisatie - kinderen moeten ingroeien in de geloofsgemeenschap - vraagt er weer om dat ze jong meedoen aan de rituelen, juist kerkdienst en preek. Er is maar één weg: in de gemeente samen groeien in inzicht en fijngevoeligheid om bij dit thema te onderscheiden waarop het aankomt. Volgens mij helpt daarbij een liturgische benadering.

Liturgisch erbij

Wat we in de liturgie doen, vraagt heel natuurlijk om de kinderen.

a. In Ex 20:23 vind je de grondstructuur voor de eredienst: Gods volk gedenkt zijn naam, die hij zelf aan hen toevertrouwt. Bezig zijn met Gods naam is voor ouderen en kinderen samen. Tijdens de paschaliturgie is het kind daarbij zelfs nodig: het stelt vaste vragen, waardoor kinderen en ouderen samen Gods naam gedenken. Wat daar kan, is even natuurlijk in de gemeente.

b. Hand. 2 noemt de kernen van het samenzijn: ze bleven volharden bij het onderwijs, het broodbreken, de gebeden en de gemeenschap. De kerk bestaat uit verschillende groepen. Gemeenschap is soms moeilijk. Toch laat je de kerk niet in die groepen uiteenvallen. Je traint die gemeenschap. Juist in de samenkomst. Waarom wu je dat niet doen met de gemeenschap tussen de volwassenen en de kinderen, ai is dat soms best moeilijk?!

c. Wij markeren de dienst met Gods groet en zegen: die zijn ook voor kinderen. In een kindernevendienst ontbreken ze.

d. Een belangrijk onderdeel van onze liturgie moet zijn de vernieu-

wing van de liefdesband met God: schuldbelijdenis, genadeverkondiging, toewijding aan God en zijn geboden. Dat hebben kinderen ook nodig. Niet apart: ze delen in schuld en genade met hun ouders; die nemen hen mee in de toewijding.

e. Wij bidden om de Geest voor de opening van het Woord. Dat bid je als het goed is, ook expliciet voor kinderen. Wat is er natuurlijker dan dat ze erbij zijn en het zelf gaan meebidden?

f. Wij doen voorbede voor elkaar en anderen. Horen de generaties in de kerk niet voor elkaar te bidden? Is het niet natuurlijk om kinderen te betrekken bij het gebed voor de zieke moeder van een vriendje. Ziet een kind niet de TV-beelden van honger en geweld, die in de voorbede gewoon herkenbaar moeten terugkomen? Zijn kinderen niet erg bezig met mensen uit hun omgeving die niet in de Here geloven, en raakt het gebed voor de verbreiding van het evangelie hen dus niet direct? En als we het 'onze Vader' weer samen hardop leren bidden, dan horen bij dat 'onze' toch ook de kinderen?

g. De gemeente belijdt haar geloof. Kinderen horen bij de geloofsgemeenschap maar niet in eigen verantwoordelijkheid. Het bewuste geloof van de volwassenen moet hun kindergeloof dragen en stimuleren. Vreemd als ze daar niet bij zouden zijn.

h. Heel de liturgie moet worden gedragen door lof op God. Bij die lof heeft de gemeente de kinderen nodig. God maakt zich juist sterk uit de mond van kinderen en zuigelingen, zegt psalm 8. Bij Jezus' intocht in Jeruzalem gaan zij met hun Hosanna het volk voor in de lof. Zonder kinderstemmen verzwakt de lof van de gemeente.

i. Bij alles in de liturgie past dus natuurlijk de aanwezigheid van kinderen. Zou het dan bij schriftlezing en preek anders zijn? Die vormen de levensader van de dienst en reiken Gods naam, daden en woorden aan, waarmee we vervolgens in de liturgie samen bezig zijn. Als het

even kan, moet je toch ook dat samen meemaken!?

Mensbeeld

Vanuit de aard van de liturgie kan dus niemand op het idee komen om onderdelen apart voor kinderen te organiseren. Dat willen we doen omdat de manier waarop we deze liturgische onderdelen invullen problemen blijkt te geven voor kinderen. Maar dan kun je toch beter die manier waarop aanpassen? Schuilt in onze liturgische praktijk bijvoorbeeld soms geen onbijbels mensbeeld?

Onze diensten richten zich dan op tijdloze volwassenen. Maar mensen zijn historische wezens: je gaat van jong naar oud. Zonder kind-zijn is het mens-zijn niet compleet. Richt je dus in de dienst ook op kinderen. Onze diensten vragen ook vaak een behoorlijk verstandelijk niveau: als of de echtste kennis in (abstracte) begrippen en redeneringen zit. Maar gevoel, beelden en verhalen (makkelijker voor kinderen) geven even echte kennis. Een preek moet Net alleen betogen, maar ook vertellen en verbeelden, niet alleen gedachten overdragen, maar ook emoties. En voor die passages waar je wel betoogt, kun je visuele hulpmiddelen gebruiken. Als je blijft niet voor de hele preek, die meer moet zijn dan een betoog. Een verhaal in schema is dodelijk. Emotie op de overhead-projector verzakelijkt.

Onze diensten zijn ook anti-uitwendig, gericht op binnenkant, op de ziel. Maar God dienen kan ook met je lichaam en met de aardse werkelijkheid. In de liturgie mag meer nonverbale communicatie komen. Je mag voorwerpen en kunst gebruiken. En je lichaam: een afwisseling van staan, bewegen, huppelen, zitten, knielen, handen vouwen, ze opheffen, uitbreiden, in de handen klappen, elkaar een hand geven of omhelzen, een kring vormen, niet aldoor stilzitten.

In de synagoge en de oosterse kerk is de kerkdienst lichamelijker, met spelende kinderen en huilende

babies. En op toogdagen lopen wij ook met kinderen door de gangpaden heen en weer. Met een vollediger mensbeeld geef je kinderen als vanzelf meer ruimte in de dienst.

Gaven

Dat gebeurt ook als je in de dienst de gaven van de gemeenteleden inschakelt. Dat past volgens het NT. Ook kinderen hebben gaven. In het grote geheel komen die dan vanzelf mee. Tegelijk verdwijnt de ongezonde fixatie op bijdragen van kinderen in de dienst. Met meer vertederde aandacht voor zo'n kind dan voor God. Meedoen is niet in het centrum van de belangstelling staan. Dat is meer verwen-cultuur met het kind op de troon. Hoe kunnen kinderen meedoen aan de liturgie?

1. ze profiteren al als de gemeente als geheel meer mag doen: beurtspraak, beurtzang, vragen stellen in het kader van de preek, dingen noemen voor de voorbeden, zelf een stuk van het gebed uitspreken, acclamatie zeggen of zingen zoals amen of halleluja, hardop het Onze Vader bidden.
2. je kunt ze als groep inschakelen: partij in een wisselzang, een refrain zingend bij een psalm of gebed. In de oude kerk zei de diaken de voorbeden, waarop de kinderen telkens zongen: 'Heer, ontferm u'. Ze kunnen helpen bij de collecte, het klaarmaken van doopvont en avondmaalstafel, naar voren komen bij een kinderdoop, met een apart gesprekje, zingen terwijl de volwassenen avondmaal vierten, met kinderliederen meedoen in het lofoffer, betrokken worden in voorbereiding en verwerking van een kerkdienst: hun vragen of reacties als ingang, ze iets te laten maken of tekenen voor de kerkdienst. Ze kunnen zelfs meedoen bij de preek, door een gesprekje bij de inleiding, of zoals die dominee die preekte over Psalm 150 en wilde uitleggen dat halleluja een accla-

matie is. Hij had vooraf met de kinderen besproken dat ze tijdens de preek een paar keer halleluja zouden roepen: dat is nou een acclamatie, kon hij toen zeggen!

3. Je kunt ook individuele gaven inschakelen. Een kind dat goed kan lezen, als voorlezer gebruiken: voor een gebod, een schriftgedeelte, een catechismusantwoord, wie kan voordragen of muziek maken op gepaste momenten inzetten.

4. bovendien kun je de gaven benutten van andere gemeenteleden om met kinderen om te gaan: in de voorbereiding of verwerking, maar ook door hen een stukje van de preek te laten doen, of een gesprekje met kinderen. Als je toch betogend preekt, is namelijk het 'sandwichmodel' een oplossing. Betogende stukken klem je in tussen stukken die je op kinderen richt. En als je dat laatste als dominee niet zo goed kunt, kun je daar andere gemeenteleden inschakelen, onder jouw verantwoordelijkheid.

Trouwens: bij heel de voorbereiding van de liturgie, en zo ook rond de kinderen, zou je de gaven van meer gemeenteleden moeten betrekken door een werkgroep te vormen die samen met de voorganger de dienst vorm geeft.

Dit moet niet allemaal tegelijk, bij eik onderdeel, en altijd, met alle kinderen. Er zijn meer kerkgangers dan kinderen. Maar doe het regelmatig, nu eens dit, dan weer dat, met een nieuwe kijk op liturgie. Dan wordt de gewone kerkdienst een prima thuis voor kinderen.

Huisliturgie

Trouwens, daar kun je ook als ouders wat aan doen, zelfs als de liturgie niet verbetert. De kerkdienst voelt ook vreemd als een kind daar ineens moet doen wat je verder nergens doet. Alles wat je in de kerk doet, past thuis ook: kerkliederen, elkaar zegenen, lofzeggen, wisselzang, voorbede, dankzeggen, vierten, lezen uit de bijbel, vertellen

over Gods daden, emoties overdragen, delen en weggeven, de relatie met God vernieuwen, elkaars gaven gebruiken, knielen, in je handen klappen, de dienst voorbepraten en verwerken. De kerkliturgie vraagt om onze huisliturgie. Misschien ligt daar wel ons grootste probleem. Kennen we die huisliturgie, die kinderen als vanzelf went aan de kerkliturgie?

Het zou hypocriet zijn om van de kerk te verlangen dat die meer doet voor je kinderen als je niet tegelijk je eigen huisliturgie vernieuwt.

Richting

Wat kun je hier nu mee?

Voor sommigen lijkt het misschien onhaalbaar. Maar ik durf de stelling aan dat vrijwel alles wat ik opperde nu al kan en mag, binnen de huidige liturgische afspraken. Ook die bredere manier van preken is geen utopie. In Kampen wordt er hard aan gewerkt om aanstaande dominees dat te leren.

Toch besef ik, dat er nog heel wat kinderen naar de kerk zullen gaan, voordat deze ideeën echt praktisch zijn. Daar moet je niet passief op gaan wachten. Maar laten we wel daar ons hoofddoel leggen. En nu hoogstens tijdelijke oplossingen bedenken voor bepaalde knelpunten. Nu volop overstappen naar kindernevendiensten of -preken maakt de vernieuwing van de gewone diensten en preken minder dringend en remt die.

Voor als het echt niet anders kan, stel ik voor dat de kinderen regelmatig apart gaan tijdens de preek, maar even regelmatig erbij blijven. Bijvoorbeeld door de ene week de ene groep en de andere week de andere iets aan te bieden. Dan blijf je ze wennen aan het ritueel van de preek. En de voorganger blijft op kinderen gespitst, omdat er elke dienst ook kinderen bij zijn.

Waar we allemaal vanavond nog mee kunnen beginnen, is dat vernieuwen van die huisliturgie. Dan is de kerkdienst morgen misschien al wat herken — voor kinderen.

Trouwens, niet alleen voor hen.

VERZOENING IN HEBREEËN

P.H.R. van Houwelingen

Schriftstudie

Het boekje van prof. dr. C.J. den Heyer over verzoening heeft veel reacties opgeroepen. Positief werd gewaardeerd dat hij **dit bijbelse** thema voor de gemeente probeerde te actualiseren. Het resultaat van zijn onderzoek was echter minder positief. Van verschillende kanten werd gewaar-schuwd voor een versmalling van het getuigenis van de Schrift. Toch heeft de generale synode van de (synodaal) Gereformeerde Kerken hem niet weersproken. Integendeel, men zei ervan over-tuigd te zijn dat Den Heyer de intentie heeft **he7** mysterie van Golgota te eerbiedigen.

Volgens Den Heyer heeft de kruis-dood van Jezus Christus geen bete-kenis voor onze verlossing. Op Golgota stierf een lijdende recht-vaardige. Zijn sterven heeft wel een inspirerende kracht maar is geen verzoening voor onze zonden. "Hoe kan de dood van iemand in een ver-verleden voor mij, die vele eeuwen later leeft, heil en redding beteke-nen? Die gedachte inspireert velen vandaag de dag in het geheel niet meer, maar roept eerder weerstan-den op. Ben ik dan niet verantwoor-delijk voor de gevolgen van mijn eigen woorden en daden?" (pag. 136).

De visie van Den Heyer is, zoals hij zelf aangeeft, sterk bepaald door het historisch-kritisch onderzoek van de bijbel. Dit houdt in dat de geschriften van het Nieuwe Testa-ment op een bepaalde manier wor-den gesorteerd. De waardering voor Hebreeën blijkt niet erg hoog te zijn. Den Heyer spreekt over een theologische visie op de offer-

dienst, die binnen het geheel van het Nieuwe Testament een uitzon-dering vormt. Zonder al zijn vooronderstellingen te bespreken kan wel gezegd wor-den dat de bril waarmee Den Heyer leest, behoorlijk beslagen is door het historisch-kritisch onderzoek. Zo wordt Hebreeën in feite buiten-spel gezet, terwijl juist hier het ver-zoenend werk van Jezus Christus prominent naar voren komt.

Deze brief laat zich historisch goed plaatsen in de periode voor de ver-woesting van de tempel te Jeruza-lem, toen de joodse offerdienst nog niet opgehouden was. De verzoe-ningsdienst was dagelijkse praktijk: er werden immers nog offers ge-bracht (10,1-2). Wat Hebreeën te-gen deze achtergrond over het the-ma verzoening zegt, gaan we in dit artikel na.

Hebreeën

Het bijbelboek Hebreeën is in een

geheel eigen stijl geschreven, heel anders dan bijvoorbeeld de brieven van Paulus. Het is zelfs geen brief in de gebruikelijke betekenis van het woord. Zowel de naam van de schrijver als een duiding van bepaalde geadresseerden ontbreekt. Wel typeert dit document zichzelf volgens 13,22 als een 'woord van bemoediging'. En die uitdrukking komt precies overeen met de aan-duiding van een toespraak die de apostel Paulus hield in de synagoge van Antiochië in Pisidië (Hand.13,15). Na de gebruikelijke voorlezing van de wet en de profe-ten sprak hij daar een 'woord van bemoediging'. Hebreeën is een uit-geschreven preek.

De schrijver zou een Griekstalige jood kunnen zijn, die Jezus als de Messias verkondigt. Behalve aan de door Den Heyer genoemde per-sonen (het echtpaar Prisca/Aquila of Apollos) moet bij het auteur-schap vooral aan de leviet Jozef Barnabas worden gedacht, afkom-stig uit een aanzienlijke Cyprioti-sche familie. Hij wordt 'zoon der bemoediging' genoemd en was een reisgenoot en collega van de apos-tel Paulus (Hand.4,36-37; 11,22-24; 1 Kor.9,5-6).

Waarschijnlijk bevond de schrijver van Hebreeën zich in Italië en was hij van plan samen met Paulus' leerling en medewerker Timoteüs de lezers nog persoonlijk te bezoeken (13,23-24). Die lezers waren dan messiasbelijdende joden uit Is-raël, die vanwege hun geloofsover-tuiging een veilig heenkomen had-den gezocht, mogelijk naar aanlei-ding van de vervolging die na de dood van Stefanus was losgebar-sten (10,32-34). Waar de lezers (de Hebreeën) zich precies bevonden, wordt ons helaas niet duidelijk.

Het thema van de Hebreeën-preek is: Jezus Christus, de superieure hogepriester. Hij is de vervulling van **wet** en profeten. God heeft Hem boven Mozes en **Aäron**, boven de **vroegere** profeten en zelfs boven de engelen gesteld. Bij heeft op aarde de reiniging van de zonden volbracht (1,3). Nu doet Hij in de hemel dienst als de grote **hogepriester**. Daarom moet iedere christen **Hem gehoorzaam zijn** en volharden in het geloof.

Juist in verband met de verzoening volgens Gods **heilsplan** wordt Jezus Christus in Hebreeën voor het eerst betiteld als hogepriester: "Daarom moest Hij in alle opzichten aan zijn **broeders** gelijk worden, opdat Hij een **barmhartig** en **getrouw** hogepriester **zou** worden bij **God**, om de zonden van het volk te **verzoenen**" (2,17).

De superieure hogepriester

Jezus de Messias functioneert als hogepriester in het kader van een nieuw verbond tussen God en zijn volk. Nieuw, in welk opzicht? Daarover lezen we vooral in het **midden deel** van Hebreeën, de hoofdstukken 7-10. Zeven verschillen worden genoemd tussen de vroegere tijd en de huidige situatie, tussen het oude en het **nieuwe** verbond. Op al die punten blijkt de dienst van Gods zoon superieur:

Voor de schrijver zelf is de **kern** van zijn betoog, "dat wij zulk een hogepriester hebben, die gezeten is ter rechterzijde van de troon der majesteit in de hemelen, de dienst verrichtende in het heiligdom, in de ware tabernakel, die de Here opgericht heeft, en niet een mens" (8,1-2).

Verzoening in Hebreeën

Een schets van het thema 'verzoening in Hebreeën' levert verschillende motieven op. Al deze motieven worden gebundeld in de belijdenis van Jezus Christus als de superieure hogepriester. Het is deze belijdenis, die de schrijver met zijn lezers deelt en die hij hen ter **be-moediging wil** aanreiken. Vandaar dat Hebreeën grotendeels in een broederlijke wij-vorm geschreven is. Het evangelie van de verzoening werkt **samenbindend** en kan elke afstand overbruggen.

A. Een voldongen feit.

Jezus Christus heeft de verzoening met God tot stand gebracht. Door zijn offer is de zonde weggedaan en staat allen die naar Hem **uitzien** eeuwig heil te **wachten** (9,26-28). Hij heeft voor ons een eeuwige verlossing verworven en door zijn dood wordt ons de **belofde** erfenis ter beschikking gesteld (9,12-15). Bij zijn terugkomst in de wereld zal

de verlossing gerealiseerd worden. Maar aan de belangrijkste voorwaarde daarvoor, de blijvende **verzoening**, is voldaan. Omdat er vergeving is voor onze zonden en ongerechtigheden, is geen zondoffer meer nodig (10,18). Terwijl in de tempel van Jeruzalem nog dagelijks offers worden gebracht, bevindt de grote hogepriester zich reeds in de **hemel**. Het door Jezus de Messias gebrachte offer vormt het hoogtepunt van de geschiedenis, het begin van het einde. Terecht is Goede Vrijdag wel 'de Grote Verzoendag van het nieuwe verbond' genoemd.

B. Een nieuw verbond.

Jezus Christus heer de **Borg** of de **Middelaar** van een nieuw, c.q. beter verbond (7,22; 8,6; 9,15). Hij functioneert als een onmisbare garantie voor en tegelijk als een persoonlijke verbinding in de relatie tussen **God** en mensen. Een nieuwe fase is ingetreden, doordat Gods eigen zoon in de wereld gekomen is en na zijn volbrachte werk de hemel is binnengegaan. Zijn dienst als hogepriester draagt een uitermate verheven karakter. In **vergelijking** daarmee is al het andere, ook het levitische priesterschap **verouderd** (8,13; en niet **mishikt**, zoals Den Heyer op pag. 123 schrijft). **Verouderd** wil zeggen dat het vroegere verbond zijn tijd heeft gehad. Een nieuw verbond is gekomen, precies zoals de profeet Jeremia had aangekondigd (Jer.31,31-34). Het is van kracht geworden door het verzoiend **sterven** van Jezus Christus. Zijn dood **markeert een** nieuwe peri& in de relatie tussen **God** en mensen. Een christelijke tijd. Het bloed van Jezus Christus is geen gewoon **martelaarsbloed**. **Immers**, het roept niet om wraak maar om vergeving (12,24)!

C. Een offer aan God.

Vrijwillig en eenmalig, zo kan de kruisdood van Jezus Christus **gekaracteriseerd** worden. Die twee aspecten vullen elkaar aan. Hij heeft zichzelf **ten** offer gebracht, eens

Het oude verbod

1. Priesterschap door erfopvolging (orde van Aäron)
2. Priesters wisselden elkaar af omdat zij sterven
3. Priesters deden dienst in een aards heiligdom, door mensenhanden gemaakt
4. De hogepriester kwam één keer per jaar verzoening doen voor het volk
5. De hogepriester offerde dierenbloed voor zijn eigen zonden en voor die van het volk
6. De offers werden herhaald, want zij konden de zonden nooit wegnemen
7. Het binnenste heiligdom op aarde was verboden gebied

Het nieuwe verbond

- Christus is tot priester 'benoemd' door God (orde van Melchisedek)
- Christus blijft altijd priester: Hij leeft in eeuwigheid
- Christus is een **hemels** heiligdom binnengegaan, door God zelf gemaakt
- Christus bevindt zich voortdurend in Gods nabijheid
- Christus heeft zijn eigen bloed geofferd, niet voor zichzelf maar voor de zonden van zijn volk
- Christus' offer is eenmalig en neemt de zonde weg
- Christus' bloed maakt het heiligdom in de **hemel** vrij toegankelijk

voor altijd (7,27). Hij is één keer verschenen om door **zijn** offer de zonde **weg** te doen (9,261). Hij was een bijzondere vrijwilliger in dienst van **God**. Wij **worden gereinigd** en in dienst van **God** gesteld door **het** bloed van Christus, die zichzelf als **een** smetteloos offer aan **God** gebracht heeft (9,14). Met de woorden 'aan God' **wordt hier de bijzondere bestemming** van dit offer aangeduid. **Door** te sterven heeft Jezus **Christus** zichzelf als een offer aan **God** opgedragen. En bewijst zijn **verheerlijking** in de hemel niet dat **God** dit unieke offer heeft aanvaard? Gehoorzaam had Jezus Gods wil volbracht, zoals het in de boekrol over Hem **stond** geschreven (10,5-7; Ps.40,5-7). Zijn **messiaanse gehoorzaamheid** was dus profetisch **voorzegd** in het Oude Testament. En de vrijwilligheden eenmaligheid van **zijn kruisdood** blijft niet zonder gevolg in ons **leven**. Het **past** in de goddelijke **heils**-wil dat wij eens voor altijd geheiligd zijn, en wel doordat Jezus **Christus** zijn lichaam heeft geofferd (10,10).

D. Met bloed bezegeld.
Met het bloed van Jezus Christus **wordt** **gedoeld** op zijn **levensovergave**, zijn opoffering tot in de dood. Dit offer heeft **een reinigend en mi-**verend **effect**, veel m e r dan het bloed van bokken en stieren, **zoals dat in de tempel van Jeruzalem** vloeide. Op grond van Jezus' **bloedstorting** kunnen gelovige **mensen** voortaan met een zuiver geweten het heilgdom van God binnengaan (10,19). Het **verbonds-**bloed **heeft** ons geheiligd en dat mag niemand verachten of voor onrein houden (10,29). Dan **roept men** het oordeel van de levende **God** over zich af. **Onder verwijzing naar de smaad** van de lijdende **Christus** buiten de poort kan gezegd worden dat Hij zijn volk heeft geheiligd door **zijn eigen** bloed (13,12). **Dat** is het bloed van een **eeuwig** verbond, **waardoor** hij de grote Herder van de schapen **kan** worden **ge-**noemd (13,201).

E. Heiliging als vrucht.
Het feit dat Jezus Christus **de supe-**rieure hogepriester is, **heeft grote** betekenis voor onze persoonlijke relatie met God. Hij is immers barmhartig en getrouw. Dit bekent dat **Hij &** schapen van Gods kudde een **warm** hart toedraagten dat Hij **trouw** is in de relatie met hen. Zo wordt zijn hulp ervaren, **ook** in crisistijd (2,17-18; 4,15-16). Heiliging van het christelijk leven is een vrucht van de **messiaanse verzoening** (10,10). Aan wie komt die vrucht **ten** goede? Aan degenen die door God **geroepen zijn en die aan Gods zoon gehoorzamen**. Hij is immers een bewerker van eeuwig heil geworden voor degenen die Hem **gehoorzamen** (5,9). En het zijn de **geroepen**, die door **zijn** dood de **eeuwige erfenis** zullen **ont-**vangen (9,15).

Onder de indruk van de verzoening door de **superieure** hogepriester, houdt de **schrijver** van Hebreëen zichzelf en **zijn** lezers in

10,22-23 het volgende voor: "...la-ten wij **toetreden** met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid van het geloof, met **een** hart dat door **besprenging** gezuiverd is van besef van kwaad en met een Lichaam dat gewassen is met zuiver **water**. La-ten wij de belijdenis van hetgeen wij hopen onwankelbaar vasthou-den, **want** Hij die beloofd heeft, is **getrouw**". Dit woord van bemoedi-ging is nog steeds van kracht voor allen die de **naam** van Jezus Chris-tus belijden.

Literatuur

H. Baarlink, *Het evangelie van de verzoening*. Kampen 1998.

H. Folkers e.a., *Ik geloof*. Deel 5a, les 4: Verzoening door voldoening. Barneveld 1995.

C.J. den Heyer, *Verzoening. Bijbelse notities bij een omstreden thema*. Kampen 1997.

A.G. Knevel e.a. (red.), *Verkenningen in de Katholieke Brieven en Hebreëen* (Theologische verkenningen, serie Bijbel en Exegese). Kampen 1993.

J. de Vuyst, *De brief aan de Hebreëen. Een woord van opwekking ingeleid m, voorzien van aantekeningen, vertaald*. Kampen 1995.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp 038 - 331 48 69,

B. Kamphuis 038 - 332 62 48 en

J.G. de Kimpe 038 - 331 63 84.

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw

p/a Hoefblad 4

8265 GM Kampen.

Postrekening van de Generale Bank te Kam-pen: 80 65 52.

SCHILDERS AANTEKENINGEN VAN HET AMERSFOORTS CONGRES

G. Harinck

Kerkgeschiedenis

Van 30 maart tot en met 1 april 1948 werd in de **Gereformeerde Kerk aan de Zuidsingel te Amersfoort** een congres van gereformeerden gehouden, dat de geschiedenis is ingegaan als het Amersfoorts congres. Ruim duizend aanwezigen luisterden er drie dagen naar referaten en **discussieerden** over thema's die veelal in de **kerkelijke vernieuwingsbeweging van de jaren dertig van mee7 af aan de aandacht hadden gehad: de kerk, de overheid, de gemene gratie en de soevereiniteit in eigen kring.**

Herbezinning op de verhouding tussen evangelie en cultuur

De genoemde onderwerpen houden dle verband met de door prof. dr. K. Schilder (1890-1952) aangevangen herbezinning op de verhouding tussen evangelie en cultuur. Hij nam daarbij zijn uitgangspunt in het werk van Bavinck en met name Kuiper, maar trachtte dat opnieuw te doordenken. **Door** de grenzen tussen het **evangelie** en de sinds Kuiper en Bavinck veel sterker geseculariseerde cultuur (existentialisme, nazisme) scherper te markeren **en** de verhouding tussen beide dynamischer te beschouwen kreeg het begrip gereformeerd bij hem een eigen inhoud, die velen inspireerde. Maar zijn moderne gereformeerde visies leidden **ook** tot vragen. Schilders **kritiek** op Kuipers theologisch gedachtengoed werd vaak niet amvaard en zijn idee van **christelijke** oecumene en samenwerking spoor-

de niet met de praktijk van **veel van** zijn kerkgenoten. Anders dan zijn leerlingen, beschouwden dezen zijn aanhoudende polemieken niet zozeer als een vorm van levendige herbezinning, maar vooral als bewijs van zijn moeite om in de praktijk met andersgezinden samen te werken.

Toen de Vrijmaking van 1944 kwam, **was** er dus **reeds** principiële **bezinning** op **samenwerking** gaande. **Maar** nu zagen de **vrijgemaakten** zich in de praktijk gesteld voor de vraag, met wie samen te werken. De situatie was schrijnend. Op politiek terrein bijvoorbeeld, moesten kerkelijke **schorsers** en geschorsten samenwerken in de **Antirevolutionaire** Partij. De partijleiding nam het standpunt in, dat kerkelijke scheuring de politieke samenwerking niet in de weg hoefde te staan. Binnen de partij werd het gesprek over de kerkelijke conflicten daarom sterk ontraden.

Veel **vrijgemaakten** meenden echter dat het onmogelijk **was** om op poli-

tiiek terrein met synodalen samen te werken, zonder zelfs maar te kunnen spreken over de spanning, die dit opriep (het zgn. **ethisch conflict**).

Ethisch conflict

Hiermee zijn **we** bij het Amersfoorts congres aangekomen. Het **werd** belegd naar aanleiding van het **ethisch conflict**. Welke houding dienden de **vrijgemaakten** aan te nemen jegens de **Antirevolutionaire** Partij? De organisatoren wensten de bespreking **van** deze concrete vraag te beschouwen in het kader van de thema's **van** de **vernieuwingsbeweging**. Het was echter duidelijk dat de bespreking zich op de praktische kwestie zou **toespitsen**. Was het **ethisch conflict** een probleem waarmee men **moest** leren leven, was het een zaak die alleen geleidelijk zou kunnen worden **overwonnen**, of **was** het een reden om met de partij te breken? Om deze vragen draaide de discussie op donderdagmorgen 1 april. Als leidraad dienden **twalf** conclusies, die de congresgangers 's-ochtends bij binnenkomst waren uitgereikt. Vluchtige lezing van het papier leerde, dat de oplossing van het **ethisch conflict** als voorwaarde werd gesteld voor samenwerking binnen de **Antirevolutionaire** Partij. Zo stellig **hadden** de **vrijgemaakten** (uitzonderingen daar gelaten) zich tot dan toe nog niet uitgesproken, en van deze **koers** viel redelijkerwijs geen positief resultaat te verwachten. En de conclusies werd dan ook al gezinspeeld op een vertrek uit de **Antirevolutionaire** Partij. Aanvaarding van deze conclusies met betrekking tot het politiek ter-

rein zou ook gevolgen hebben voor samenwerking op andere terreinen. Achteraf gezien is die donderdagochtend in principe beslist over de vraag hoe de vrijgemaakten in de volgende decennia hun inzicht in de verhouding van evangelie en cultuur in de praktijk vorm zouden geven.

Besprekingen donderdag 1 april

Benieuwd naar het verloop van de beslissende donderdagochtendbijeenkomst, grijpt men tevergeefs naar het gepubliceerde congresverslag. Maar gelukkig zijn er archieven. In het archief van prof. Schilder, dat bewaard wordt op het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken te Kampen (ADC), zijn brieven aangetroffen van congresgangers, waarin zij hun ongenoegen uiten over de conclusies en het verloop van de discussie van die ochtend. In de onder auspiciën van het ADC uitgegeven bundel Het Amersfoorts congres van 1948, is bij de beschrijving van het congres van deze brieven gebruik gemaakt. Een bron is voor die bundel echter niet gebruikt, en dat zijn de aantekeningen die Schilder op 1 april maakte van de bespreking van de conclusies. De reden daarvoor is duidelijk: ze zijn moeilijk leesbaar.

Met enig gepuzzel vallen Schilders korte notities, in de haast neergeschreven op vellen met de conclusies, echter wel te ontcijferen. Het leek me interessant er - vanwege het gebrek aan bronnen en het belang van het onderwerp - gebruik van te maken om de bespreking enigszins te reconstrueren.

Ter toelichting: Schilder noteerde wel namen van vragenstellers, maar zelden initialen. Ik heb de - soms vermoedelijke - voorletters, voorzover mij bekend, toegevoegd tussen teksthaken; Schilders commentaar bij de gemaakte opmerkingen plaats ik tussen ronde haakjes.

Aantekeningen van Schilder

Schilders eerste notities betreffen *Hettinga*, die als hoofdbezwaar tegen de conclusies aanvoert dat het congres niet competent is het gesprek te zoeken met het Centraal Comité van de Antirevolutionaire Partij. Wij zijn allen antirevolutionair (hoe weet hij dat?, noteerde Schilder) en moeten dus met onze bezwaren naar de officiële plaats: de kiesvereniging of de deputatenvergadering. Bovendien wordt te

veel op 'korte termijn' gedacht: het is nu het moment niet voor een bespreking met het Centraal Comité, omdat de partij nu volop campagne voert voor de Tweede Kamerverkiezingen van juni 1948 (Schilder: daarom juist). Bij *Hettinga's* hoofdbezwaar sluiten zich later aan: Heemskerk, Brands en Renkema. Roos maakt er bezwaar tegen dat in conclusie 6 wordt gesteld dat de synodalen de strekking van de kerkelijke vonnissen van 1944 (nl. dat gevonnisten geen deel hebben aan

1) 7 te niet onder aan al te adreneren
niet inderdaad is een
plan!

(niet bekend)

Houtk.
historische bij?
dual.
[congres] uit
afdeling 2. 1948
over [congres] 4 - nader onderzoek

Besl. . Roelofs - brochure -
[congres] gunde in d. R. R. -

[congres] en conclusies niet d. R. R.
[congres] niet noodzakelijk ??

[congres] met: stukjes niet bekend
1) 20 brieven 1 jaar oud
2) [congres] 1 jaar oud
3) [congres] 1 jaar oud

[congres] art 1 en 2
[congres] 1, 2, 3
[congres] 1, 2, 3

[congres] niet: bekend door de
[congres] 1, 2, 3
[congres] 1, 2, 3

het rijk Gods) afzwakken, om de **samenwerking** op maatschappelijk **terrein** niet te torpederen. Hij **noemt** dat insinuatie (Schilder: 't Is juist **welmenend**).

Van Driel heeft als bezwaar tegen de conclusies, dat ze zich alleen wenden tot de **synodale antirevolutionairen** (Schilder: dat is niet juist) **en** niet tot de **hervormde en christelijke gereformeerde partijleden**.

Heemskerk adviseert alleen de **congresreferaten en besprekingen** naar het Centraal Comité te **sturen**

(Schilder: meer niet? Dan krijg je een nieuwe partij! [te vormen door congresgangers die dat te vrijblijvend achten]).

Ds. [G.] *Janssen* heeft bezwaar tegen de darde **conclusie**, die bepaalt de theologisch-wetenschappelijke **gedachtenconstructies** (zoals die **omtrent** gemene gratie, soevereiniteit in eigen **kring**, enz.) in het anti-revolutionair **beginselprogramma** **afwijkt**, omdat deze zich van Schrift en belijdenis verwijderen. Hij ziet dat niet in **en** vraagt zich af waarom men zich **tegen** dit vertrouwde **gedachtengoed** keert: Is er geen ressentiment? (Schildermeent **van** niet: 't Zit al lang in de lucht. Eerst werd de **kritiek** kerkelijk gesmoord - nu ook politiek.)

Van Dijken wijst er op dat de conclusies voor de **Antirevolutionaire Partij** niet te aanvaarden zijn, omdat zij geen **kerkelijke** partij is, **al** erkent hij dat wie in de **kerk** het recht vertreedt, het op een ander terrein niet kan dienen. Hij roept op de partij niet voor de keus te stellen, zoals in **&** conclusies gebeurt, maar te blijven getuigen in de **kiesverenigingen** (Schilder: maar **we** moeten **toch** wat doen).

Brands roept op de conclusies **niet** te accepteren **als** uiting **van** het **congres**. Hij mist concrete leiding, de sprekers (bijv. Francke) **zijn** nog niet klaar met hun **bezinning**. Hij heeft als bezwaar **tegen** conclusie 3, dat de soevereiniteit in eigen kring een **gedachtenconstructie** wordt **genoemd** (Schilder: dat **staat er** niet).

Ds. [G.] van *Dooren* pleit er voor te **'beginnen bij Jeruzalem'**, in

plaats **van** bij **kritiek** op kuyperiaanse constructies. We moeten het **volk** onderwijzen uit de Schriften. Moeten we niet het **verval** van de **Antirevolutionaire Partij** bewijzen? (Schilder: dat **proberen** we toch?)

[K.] *Wierenga* is het met de **strekking van de conclusies** eens, maar heeft bezwaren tegen de voorwaardelijke negende **stelling**: Indien de partij niet bereid is de belemmeringen voor samenwerking weg te nemen en de kritiek in **overweging** te **nemen**, zal **het tot een zelfstandig optreden in de politiek dienen te komen**. Hij vraagt **zich** af we ons niet te veel richten op de leiders en de leiding in de partij. (Schilder: Neen. Je kunt in de kiesvereniging niet klaar komen).

[P.] *Renkema* herinnert er aan dat Schilder heeft gezegd dat de **crisis** niet mag worden verhaast. Maar de conclusies zijn een typisch voorbeeld **van overhaasting**. Zo spreekt conclusie 11 van **vrijgemaakten** als **mensen** die nog **m** de **Antirevolutionaire Partij georganiseerd zijn** (Schilder: dat is toch m?), en heeft Schilder gezegd dat er **gem** enkele **antirevolutionaire** kiesvereniging meer is die nog goed **antirevolutionair** is. Maar zijn eigen **kiesvereniging** is anders goed **antirevolutionair**.

[K.] Groen zegt, dat zijn somberste verwachtingen op dit congres **zijn** overtroffen en vraagt zich af op welke voorwaarden de **vrijgemaakten** nog bij de **partij** blijven. Ook hij **is** van mening dat wel de congresgangers de conclusies kunnen **aanvaarden**, maar niet het **congres**.

Iemand, wiens naam Schilder niet heeft genoteerd, **wijst** er op dat er geen **communis** opinio is, dat er ook nu veel bezwaren en tegenstellingen **aan** de dag **treden**, zodat het aannemen **van** conclusies **niet** aan de **orde** kan **zijn** (Schilder: Wat moeten we dan doen?) Volgens hem moeten de referaten aan het Centraal Comité worden toegezonden, zodat de **bezwaren** er kenbaar **worden** (Schilder zijn deze **soms** wel ontvankelijk?). Het Centraal Comité kan dan overwegen voor de

bezwaren een commissie in te stellen. De conclusies moeten integraal worden **afgewezen**.

[H.] *Ottevanger* **verzoekt aan te tekenen** dat hij tegen de conclusies is. Hij is van mening dat het congres niet de wettelijke weg bewandelt **van** kiesvereniging en **deputatenvergadering** om zijn bezwaren **kenbaar** te maken. Hij stelt voor het Centraal Comité te verzoeken **artikel I tot en met 5** van het **antirevolutionaire beginselprogramma**, waarin de in conclusie 3 bekritiseerde **theologisch-wetenschappelijke gedachtenconstructies** een plaats hebben, aan een **onderzoek te onderwerpen**, en het resultaat daarvan eerst eens af te wachten. Wil het Centraal Comité hier niet van weten, dan kunnen de **vrijgemaakten** **altijd** nog **zien wat** ze doen.

Een andere vragensteller, wiens naam niet leesbaar is, is het er Riet mee **eens** dat in de negende **conclusie** wordt geschermd met een zelfstandig optreden in de politiek. Hij wil niet dat er op deze wijze **druk** wordt uitgeoefend op de partij, **en** vindt het voorbarig dat reeds wordt geadviseerd bij de Tweede **Kamer**-verkiezingen van juni niet op de **Antirevolutionaire Partij** te stemmen (Schilder: dat is niet gebeurd). [D.C.] *Haak* vraagt zich af of het congres niet achter de feiten aanloopt. Er staat in conclusie 8, dat reeds op **meerdere** plaatsen **vrijgemaakten** genoopt zijn **geweest** tot zelfstandige politieke formatie over te gaan. Dit 'genoopt **zijn**' is op het congres niet ernstig genoeg besproken. Hij wijst daarom op de brochure *Partij-orde* **of** heilige orde?, die de vrije kiesvereniging van **Ber**kel heeft **gepubliceerd naar** aanleiding van haar breuk met de Antirevolutionaire Partij. Deze **breuk** is **ontstaan**, omdat deze **kiesvereniging van vrijgemaakten door het Centraal Comité** niet werd toegelaten tot het partijverband. Is dit geval niet **normatief**, **zo vroeg hij** zich af. Blijven de **conclusies** **niet** halverwege **steken**?

[A. J.] *Verbrugh* heeft kritiek op de achtste en negende conclusie, die

[F.] Vermij merkt op dat de conclusies slechts uitspreken wat een deel van het congres wenst; ze vertolken niet het algemeen gevoel. De Antirevolutionaire Partij is gestoeld op

[G.] **Vink** sluit zich ook aan bij **Franke** en vindt dat sommige sprekers de problemen met de Antirevolutionaire Partij bagatelliseren. (Schilder: niet juist. 't Is al lang aan de orde in de partij, reformatie al lang aan de orde).

Er **vallen** twee zaken op in de aantekeningen: 1. veel **vragenstellers** zijn het oneens met de eis van bespreking **van het** **ethisch conflict** en met het dreigement, indien deze eis niet wordt ingewilligd; 2. **aan** het slot van de bespreking verwerpen enkele vragenstellers de conclusies, omdat deze de **theoretische** mogelijkheid open **houden van een** vergelijk met **&** partij. **Hartelijke**

Eén ding is duidelijk: de conclusies van het Amersfoorts congres weer- spiegelen niet het algemene gevoe- len van vrijgemaakten aangaande de verhouding tussen evangelie en cultuur, kerk en politiek, anno 1948. Er bestonden op dit punt uit- eenlopende opinies, die de opstel- lers van & conclusies tot één ge- heel hebben trachten te smeden - tevergeefs, zo bleek uit de discussie op donderdagochtend 1 april.

545

M

meegelezen

De liefde verkilt

Ds. J. Jonkman schreef in *De Wekker van* 13 maart over de verwording in Nederland. Door toenemende verachting van Gods wetten verdwijnt ook het echte liefhebben: *de liefde van de mesten zal verkillen, zei Jezus in Mattheus 24:12.*

Verwording

Nederland went aan de verwording. De strijd tegen de **legalisering** van de abortus en euthanasie is verloren. Het duurt niet lang meer **of** we hebben **de** strijd tegen het ongehuwd samenwonen en de vrije seksualiteit ook verloren. Als kerken. Uit een onderzoek blijkt dat de liefde in de christelijke **huwelijken** aan het afnemen is. **Jezus** sprak *dat de liefde van de meeste mensen zal verkillen*. Het verdwijnen van het echte liefhebben is een gevolg van het toenemen van de **wetsverachting**, Mattheus 24:12. *Tussen het verachten van de wet en norm en het verkillen van de liefde ligt een direct verband!*

Als het waar is, wat uit het onderzoek naar voren komt, dan staat ons als kerken **een toenemende huwelijks- en echtscheidingproblematiek** te wachten.

Terwijl op dit **terrein** de nood nu al groot **is**. Veel predikanten en kerkenraden besteden nu al veel tijd – **soms** teveel **tijd** maar je wordt er toe gedwongen – aan problemen in de relatiesfeer. Er **is op** het gebied van de seksualiteit geweldig veel mis. Ook onder hen die zich **christenen** noemen. Incest is een groter **kwaad** dan we ooit hadden durven denken.

Uit weer een ander onderzoek blijkt dat een toenemend aantal **vrouwen** van mening **is** dat seksualiteit niet

gekoppeld hoeft te zijn aan een vaste relatie. Het mag opmerkelijk heten dat juist **vrouwen** deze opvatting huldigen.

En om nog een onderzoek te **noemen**: Engelse scholieren zijn de meest **egoïstische** in Europa. Men deed onderzoek onder tienduizend Europese jongeren van zes tot zestien jaar, 34 procent van de Britse jongeren wil 'stinkend rijk' worden. Zij vinden een goede baan, veel verdienen en mooie kieren belangrijker dan een gelukkige familie en gezinsleven. **Van** de Italiaanse jongeren vindt 51 procent **een** gelukkig gezinsleven wel het belangrijkste. Maar 49 procent dus niet. Het grootste deel van de jeugd wordt opgevoed en groeit op in een uitsluitend materialistische sfeer.

Als daarvan de vruchten rijp worden, lopen **er** strak **overal volwassen materialisten en egoïsten rond**. Maar het kan ook niet anders. **Wie** meent dat zelfverwerkelijking in het gericht zijn op jezelf de hoogste **norm** is, **kan** niet anders dan eindigen in liefdeloosheid en materialisme en **egoïsme**. De maatschappij wordt één groot concurrentieslagveld. De vrije **marktwerking** zal genadeloos toeslaan en bewerken dat een aantal miljoenen inderdaad 'stinkend **rijk**' wordt en dat nog meer miljoenen de trein van de rijkdom zullen missen. Er ontstaat een tendens om alles wat in de weg staat om het doel van de egoïstische zelfverwerkelijking te bereiken uit de weg te mimen. Mensen worden agressief. Ze moeten mee. Wie achteraan blijft **komen**, telt niet mee. De geest van de sterkste en de slimste maakt zich sterk. De overheid moet in deze geest voor **oplossingen** zor-

gen. Er worden onderzoeken gedaan om middelen te vinden om het proces van veroudering tegen te gaan. De wetenschap is voor veel mensen een god geworden op wie ze bijna blindelings vertrouwen. Artsen **moeten** elke ziekte aan kunnen. Je protesteert ertegen dat ze nog geen pil of injectie hebben uitgevonden om de dood te verhinderen.

Het zwakke in gevaar

In deze **geest** van het **verkillen** van de liefde vanwege de toenemende normloosheid en het aan de kant zetten van wet en **orde** komt het zwakke steeds meer in gevaar. Het **verzorgen** van het zwakke kost te veel. We **schrijven** dat wat zwak is en wat geen 'kwaliteit van leven' meer heeft nog niet direct af, maar de eerste schreden op de weg van het afschrijven worden gezet. Het is niet geheel ten **onrechte** dat er onder ouderen **een** gevoel van onbehagen ontstaat. Wat zal de kwaliteit van de zorg over een aantal **jaren** zijn?

Beoefening van de christelijke ethiek noodzakelijk

Deze geest van **toenemende** liefdeloosheid en verharding gaat aan de kerken niet voorbij. We hebben **er-mee te maken** en we krijgen er steeds meer mee te maken. Er is geen kerkgemeenschap voor gevrijwaard. Het

In bezit van modem?

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 70 00 - Fax (033) 299 70 08

is een illusie om dat te denken. Het is wel dringend nodig dat aan de christelijke ethiek volk aandacht wordt gegeven. Ook aan de christelijke ethiek als een algemeen geldige wetenschap. Er dreigt het gevaar dat de wetenschap van de christelijke ethiek een ondergeschoven post gaat worden. Ook onze kerken zullen de negatieve gevolgen moeten overwegen wanneer in de theologische en kerkelijke opleiding aan de ethiek niet het volle pond wordt gegeven. Niet dat het beoefenen van de christelijke ethiek op zich in staat is om het tij van de ethische verwording te keren. Daar is meer voor nodig. Maar het wetenschappelijk beoefenen van de christelijke ethiek en het doorgeven van de resultaten in begrijpelijke publicaties is wel van groot belang! Er moet een hoogleraar voor de christelijke ethiek zijn! Het is lijkt mij een noodzaak dat ethici van wetenschappelijke professie en van gereformeerde signatuur zo veel mogelijk met elkaar samenwerken en hun arbeid op elkaar afstemmen.

Beleving van het vreemdelingschap

We mogen ons niet neerleggen bij de verkillung van de liefde. Vele christenen klevens gevoelens van onbehagen. Ze kunnen dat onbehagen niet trefzeker verwoorden maar ze hebben wel het besef, dat het niet goed gaat.

Christenen moeten hun vreemdelingschap op aarde beleven. Ze moeten het vreemdeling en het bijwoner zijn in deze wereld ook durven a beleven. De omgang met de Here en Zijn Woord staat onder grote druk. De Heilige Geest krijgt van ons weinig tijd om in ons te kunnen werken. We lezen nog wel in de Bijbel, maar de rijkdom van de Schriften wordt maar weinig ontdekt. Daarom is er weinig beleving van de heerlijkheid en de vrede die een mens ten deel vallen wanneer de liefde van God in onze harten wordt uitgestort.

Juist vanuit de beleving van de liefde verstaan we van binnen uit het heilza-

me van de geboden van God. Daarom moet het pleit voor christelijke politiek blijvend worden gevoerd.

Fusie of federatie?

Een aantal afgevaardigden naar de vergadering van de Hervormde synode van 21 maart schreef vooraf een harte-kreet naar het moderamen om te wijzen op de ellende van een dreigende scheuring. Zou in het Samen op Weg-proces het toch niet beter zijn te werken aan een federatie dan aan een fusie? Confessioneel van 20 maart publiceerde deze brief:

Er is, met name in de rechtervleug van onze kerk, een grote groep, die oploopt tegen een bijna niet op te lossen dilemma, dat wij met deze twee vragen onder woorden willen brengen: dienen wij op onze post te blijven, ook al houdt dat in dat wij meegenomen worden door een ontwikkeling, die wij niet begeerd hebben? Of dienen wij op onze post te blijven, ook al is de uiterste consequentie dat wij buiten de VKPN komen te staan?

Deze zaken en het verschil van inzicht daarover grijpen diep in in dit gedeelte van de kerk. U zult dat weten. Momenteel is het al zo dat predikanten (en gemeenten) gewonnen worden al naar gelang hun standpunt ten aanzien van deze zaak. Het moest niet zo zijn. De werkelijkheid is het echter wtl. Het kan niet anders of andere proble-

men vloeien hier uit voort. We denken bijvoorbeeld aan aan preekstoelen, die over en weer gesloten zullen worden voor predikanten, die ten diepste nauw aan elkaar verwant zijn. WE denken aan onenigheid in gezinnen en families en tussen vrienden. We denken aan tweespalt in de gemeenten. Kortom, heel de problematiek, die speelt wanneer er zich een scheiding voltrekt. De kerkgeschiedenis, ook van onze eeuw, kan het pijnlijk illustreren.... Onze zorg is dat deze gevaren niet voldoende onderkend worden, of afgedaan worden als 'dreigementen'.

Is het aiet onze roeping er alles aan te doen een dergelijke scheiding te voorkomen? Die roeping geldt ambtsdragers en gemeenten. Zij geldt ons als synodeleden. Zij geldt – niet in het minst – u als moderamen. Menselijkerwijs gesproken hebt u de sleutel om averij te voorkomen tussen broeders, die in hetzelfde huis heel dicht bij elkaar wonen en liever g e n afstand tot elkaar zien ontstaan.

In dezen herinneren wij u er daarom aan dat door u als moderamen meer dan eens is uitgesproken dat het de bedoeling is dat de gehele Hervormde Kerk meegaat in hei SoW-proces. 'De kerk is ondenkbaar zonder het confessioneel-gereformeerd deel', zo luiden woorden van de (olim-)praeses.

Anders is het – volgens uw uitspraken – mislukt. Niet slechts 'een ul-

HANDBOEK 1998

Zoult
verschijnen

Ten dienste van de Geref. Kerken in Nederland
onder redactie van dr. W.G. De Vries

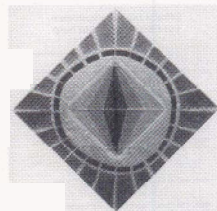
- * Maar liefst 416 pagina's met duizend en een adressen.
- * Uitgebreid Jaarverslag waarin de belangrijkste kerkelijke gebeurtenissen zijn opgenomen.

416 pagina's, paperback, f 17,50.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, telefoon 0113-215591

HANDBOEK 1998

Ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Redactie: Dr. W.G. de Vries

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V. - Goes

tra-orthodoxe rand' of enkele versplinter(en)de gemeenten blijven achter (al horen ook deze bij de kudde en vallen zij onder uw en onze hoede), maar een vitaal en meelevend gedeelte van de kerk haakt af. Sommige flanken gaan zeer beslist niet mee en zullen derhalve ook niet behouden kunnen worden voor de VPKN.

Wat dat inderdaad de prijs, die men (wie dat ook mag zijn) wil betalen? Moet de eenheid gescheidenheid kosten? Wat gebeurt er met gemeenten en gemeenteleden, die niet meegaan? Vormen zij – zoals de afgelopen jaren een keer op de synodevergadering opgemerkt werd – de spaanders, die er noodzakelijker-

wijs vallen? Deze problematiek leek 'kerkbreed'.

Wat ons voor ogen staat, is dat u alsnog naar wegen zoekt, waardoor de NHK kan voortbestaan, zonder dat zij helemaal opgaat in een VPKN, alsook dat die gemeenten samen kunnen gaan, die dat wensen. Achter deze optie ligt – dat ik hoeft niet onverhuld te blijven – de federatiegedachte. Helaas is deze destijds (na de Triosynode van 8 tot 10 oktober 1993) niet verder onderzocht. En heeft ook de KOA niet geadviseerd om ook eens in deze richting te zoeken? Ons inziens is het, gezien de grote gevaren die dreigen voor de rechterflank van de kerk, nu de *kairos* om deze vormgeving alsnog te beproeven. Tegelijkertijd kan er dan toch ook voor die gemeenten, die zich wel willen verenigen, een oplossing gevonden worden? Wij vrezen dat we onze hand overspelen, wanneer wij als synode op de weg van fusie verdergaan.

Bet antwoord, dat hierop gegeven is, o.a. van uw zijde, kennen we: fe-

deratie is de kerk onwaardig, het kan en mag slechts fusie zijn. Maar wanneer de consequentie hiervan scheuring is, werpt dat geen licht op de fusiegedachte? Valt deze dan niet onder het verdicht van overspannen idealisme in plaats van theologisch realisme?

Uw beleid is erop gericht de schade zo beperkt mogelijk te houden. Maar is deze inzet wel juist?

Bibliotheek Bralectah

gereformeerde bibliotheek voor mensen met een leeshandicap

...Heeft
De Reformatie
ook in
gesproken vorm.

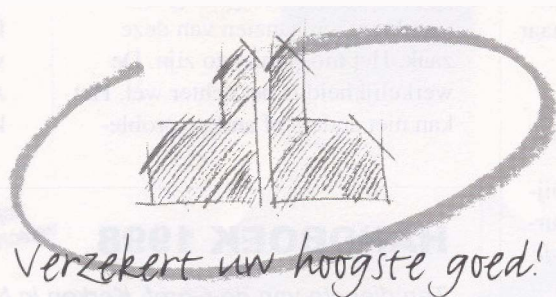
Telefoon 0521 - 515946

OVERWEGING

Heeft u wel eens
overwogen om een
advertentie in
De Reformatie
te plaatsen?

Bel 0113 - 21 55

donatus

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD